

voor Duitsland werkte.¹ Als hij dat wèl wist, was hem menigmaal niet bekend waar zijn producten toe dienden. Nederlandse bedrijven hebben bijvoorbeeld een jaar lang alle onderdelen geproduceerd van de motor voor een geheim Duits wapen, de V-2, zonder dat men in een van die bedrijven besefte waar die onderdelen voor bestemd waren; in ons land was Fiebig de enige aan wie dat wèl bekend was.

Uit een overzicht dat de *Zentralauftragsstelle* in de zomer van 1944 opstelde, blijkt dat in de periode 1 juni '40-1 juni '44 in totaal in ons land voor ruim 5 100 mln *Rm* (f 3 825 mln) aan orders geplaatst was; daarvan was op laatstgenoemde datum 80% (4 011 mln *Rm*) afgeleverd. Het overzicht somt per bedrijfstak de waarde op van die afgeleverde Duitse orders. Wij willen die cijfers hier weergeven (in miljoenen *Rm*) waarbij het tussen haakjes daarachter geplaatste percentagecijfer aangeeft welk deel van de geplaatste orders inderdaad per 1 juni '44 afgeleverd was: scheepsbouw 651 mln *Rm* (orders voor 73% afgeleverd), electrotechnische industrie 361 (58%), machinebouw 349 (84%), textielindustrie 324 (85%), chemische industrie 244 (92%), houtbewerkingsindustrie 224 (88%), luchtvaartindustrie 209 (63%), voertuigindustrie 199 (86%), industrie voor ijzer-, staal- en blikwaren 182 (85%), kledingindustrie 117 (94%), leerindustrie 87 (95%), industrie voor bouwmaterialen 65 (97%), staal- en ijzerconstructiebedrijven 62 (89%), industrie voor het opwerken van diverse halffabrikaten ('*Werkstoff-Verfeinerung*') 38 (78%), industrie voor papierbewerking 34 (88%), gieterijen 31 (88%), grafische industrie 30 (90%), fijnmechanische en optische industrie 23 (60%), industrie voor metaalwaren 22 (83%), keramische industrie 20 (93%), 'verschillende industrieën voor ijzer- en metaalbewerking' 8 (100%), glas-industrie 5 (100%), industrie voor papier- en celluloseproductie 2 (100%) en, tenslotte, de rubriek 'diverse industrieën' (die had de *Zentralauftragsstelle* dus niet nader ingedeeld) 128 mln *Rm* (orders voor 99% afgeleverd). Men ziet dat de scheepsbouw naar verhouding de grootste groep vormde: de waarde van de afgeleverde schepen was ruim 10% van de waarde van de afgeleverde industriële producten tezamen;

¹ In de *Economische en sociale kroniek der oorlogsjaren 1940-1945* heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek een tabel opgenomen (p. 2) die voor verschillende perioden in de bezettingstijd aangeeft hoe groot in een aantal industrietakken het procentuele aandeel van de Duitse opdrachten zou zijn geweest. Wij geven die cijfers (die oplopen tot 67% voor de 'metaalnijverheid en scheepsbouw' in het eerste kwartaal van '44) hier niet weer, aangezien, zij het in ander verband, in dezelfde uitgave van het CBS gewaarschuwd wordt dat de cijfers 'gevoeglijk als veel te laag beschouwd (kunnen) worden.' (p. 15)